

**Συναξάρι τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου Ε', πατριάρχου
Κωνσταντινουπόλεως, + 10 Ἀπριλίου.**

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος, κατὰ κόσμον Γεώργιος Ἀγγελόπουλος, ἐγεννήθηκε στή Δημητσάνα τό ἔτος 1745, ἀπό εὐσεβεῖς καί ἐνάρετους γονεῖς, τόν Ἰωάννη καί τήν Ἀσημίνα. Τό 1767 μετέβη στή Σμύρνη, κοντά στό θεῖο του ἐκκλησιάρχῃ Μελέτιο, παρακολουθώντας μαθήματα στήν Εὐαγγελική σχολή. Στή συνέχεια παρακολούθησε μαθήματα φιλοσοφίας στήν Πάτμο ἀπό τόν Δανιήλ τόν Κεραμέα. Μετά τίς σπουδές του ἦλθε στήν αὐτοκρατορική μονή τῆς Μεταμορφώσεως τῶν Στροφάδων νήσων, ὅπου ἐκάθη μοναχός λαμβάνοντας τό ὄνομα Γρηγόριος. Ἀπό ἐκεῖ τόν ἐκάλεσε ὁ Μητροπολίτης Σμύρνης Προκόπιος καί τόν ἐχειροτόνησε ἀρχιδιάκονό του. Ὄταν ἀργότερα ἐχειροτονήθηκε πρεσβύτερος, ἐπέστρεψε στή Δημητσάνα καί ἔδωσε 1.500 γρόσια γιά τή στέγαση τῶν ἀπόρων φοιτητῶν.

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ἐμυήθηκε στή Φιλική Ἐταιρεία ἀπό τόν Ἰωάννη Φαρμάκη περί τά μέσα τοῦ ἔτους 1818 στό Ἅγιον Ὄρος. «Ἐδειξεν εὐθύς ζωηρώτατον ἐνθουσιασμόν ὑπέρ τοῦ πνεύματος αὐτῆς» καί «ἠνύχηθη ἀπό καρδίας», γιά τήν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ της.

Στις 19 Αυγούστου 1785 εκλέγεται Οικουμενικός Πατριάρχης και παραμένει στον πατριαρχικό θρόνο μέχρι το Δεκέμβριο του 1798. Κατά το έτος αυτό καθαιρείται από την Πύλη, διότι έθεωρήθηκε ανίκανος να διατηρήσει την ύποταγή των Χριστιανικών λαών κάτω από τον Τουρκικό ζυγό, και εξορίζεται στο Άγιον Όρος. Τό 1818 εκλήθηκε για τρίτη φορά στον Οικουμενικό θρόνο, στον οποίο και παρέμεινε μέχρι την μέρα του μαρτυρικού του θανάτου.

Ο Κωνσταντίνος Κούμας αναφέρει ότι ο Άγιος Γρηγόριος δεν ήταν μόνο «σεμνός τό ήθος, λιτός τήν δίαιταν, ταπεινός τήν στολήν, ζηλωτής τής πίστεως, δραστηριότατος εις όλα τά έργα του», αλλά ήταν και «άκαμπτος εις τās ιδέας του και δεν τόν έμελε διά κανέν εναντίον, όταν απεφάσιζε τίποτε». Και ο Γρηγόριος απεφάσισε. Έταξε ως σκοπό στή ζωή του να υπηρετήσει πιστά τό δουλο Γένος και να βοηθήσει με όλες τīs δυνάμεις του και μέ τή ζωή του στήν απελευθέρωση από τόν Τουρκικό ζυγό. Για τήν πραγματοποίηση του σκοπού του έχρησιμοποίησε όλη του τή διπλωματική δεξιότητα.

Στήν προσπάθειά του ο Έθνομάρτυρας να διασώσει τόν Έλληνικό πληθυσμό από τή σφαγή και συγχρόνως να παραπλανήσει τό Σουλτάνο και να δώσει τήν ευκαιρία στους αγωνιστές να εργάζονται ανενόχλητοι, αναγκάστηκε να αφορίσει τούς επαναστάτες.

Συντριπτική απάντηση στους κατηγορούς του Γρηγορίου θά δώσει ο Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης μέ τίς ὁδηγίες πού ἔστειλε ἀπό τό Κισνόβιο τῆς Βεσσαραβίας στους ἀρχηγούς τῆς Πελοποννήσου· «Ὁ μὲν Πατριάρχης βιαζόμενος παρά τῆς Πόρτας σᾶς στέλλει ἀφοριστικό καί ἐξάρχους, παρακινώντας σας νά ἐνωθῆτε μέ τήν Πόρταν. Ἐσεῖς ὁμως νά θεωρῆτε ταῦτα ὡς ἄκυρα καθόσον γίνονται μέ βίαν καί δυναστείαν καί ἄνευ θελήσεως τοῦ Πατριάρχου»⁵⁷. «Ἄς μή λησμονήσωμεν ὅτι ὑπάρχουν περιστάσεις καθ' ἃς ἀπαιτοῦνται θυσίαι μεγαλύτεραι καί αὐτῆς τῆς θυσίας τῆς ζωῆς καί ὅτι ἐνίοτε μαρτυρική ζωὴ εἶναι πικρότερον ἀλλά πλέον ἐπιβεβλημένον καθῆκον καί αὐτοῦ τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου. Καί αὐτήν τήν ὑπερτάτην θυσίαν προσέφερον ὁ αἰοίδιμος Πατριάρχης, ὅστις συνησθάνθη συναίσθημα πικρότερον καί αὐτοῦ τοῦ θανάτου, ὅταν θυσιάζων πάντα ἐγωῖσμόν καί ἀποβλέπων εἰς τό ἀληθινόν συμφέρον, ἠναγκάσθη νά θέσῃ τήν ὑπογραφήν τοῦ κάτωθι ἐγγράφου καταδικάζοντας τό κίνημα, ὑπέρ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ὁποίου ὀλοψύχως ηὔχετο καί εἰργάζετο. Ὑπογράφων, ἀπεμάκρυνε τάς ὑπονοίας τῆς Πύλης περὶ συμμετοχῆς εἰς τό κίνημα ἐπισήμων κύκλων· μή ὑπογράφων, θά ἐπεβεβαίωσεν τάς ὑπονοίας, ὅτε δεινὴ ἐπιπίπτουσα τιμωρία τοῦ τυράννου κατὰ τῶν βυσσοδομούντων, θά ἐνέκρου τό κίνημα πρὶν ἢ ἐκτραγῆ. Ἄλλως ὁ αἰοίδιμος Πατριάρχης μετὰ θαυμαστῆς ἐγκαρτερήσεως ὑπέστη τό μαρτύριον, ὅταν ἐπέστη τό μαρτύριον, ὅταν ἐπέστη ὥρα, καίτοι ἠδύνατο νά σωθῆ διὰ τῆς φυγῆς»⁵⁸.

Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἐπιστολὴ πού ἔστειλε ὁ Ἅγιος Γρηγόριος στίς 26 Δεκεμβρίου 1820 στὸν Ἐπίσκοπο Σαλῶνων Ἡσαΐα, καί πολύτιμη ἀπὸ ἱστορικὴ ἄποψη, γιατί ἀποδεικνύει πῶς ὁ Ἐθνομάρτυς παρακολουθοῦσε ὅλα ὅσα συνέβαιναν στήν Ἑλλάδα, σέ ὅλες τους τίς λεπτομέρειες καί τίς προετοιμασίες γιὰ τήν Ἐπανάσταση·

«Ἀμφοτέρως τάς τιμίας ἐπιστολάς, διὰ τοῦ ἀγαθοῦ Φούντα Γαλαξειδιώτου, ἀσφαλῶς ἐδεξάμην καί τούς ἐν αὐταῖς τιμίους λόγους ἔγνων. Ἐχεμυθείας, ἀδελφέ, μεγίστη χρεία καί προφύλαξις περὶ πᾶν διάβημα, οἱ γάρ χρόνοι πονηροί εἰσι καί ἐν ταῖς φιλοπατριώταις ἔστι καί μοχθηρῶν ζύμη, ἀφ' ἧς ὡς ἀπό ψωραλέου προβάτου φυλάττεσθε. Κακόν γάρ πολλοί μηχανῶνται διὰ τό τῆς φιλοπλουτίας ἔγκλημα. Διό τήν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξω κοινολογῶν μοι ἐμπιστευμένοις πατριώταις, τὰ ἐχεμυθείας δεόμενα. Οἱ Γαλαξειδιῶται, οὓς ἐπιστέλλεις μοι συνεχῶς, πεφροντισμένως ἐνεργοῦσι, καί ἀφ' ὧν ἔγνω ἀδύνατον ἀντί παντός τιμίου οὐδ' ἐλάχιστον λόγον ἔρκος ὀδόντων φυγεῖν· οὐ μόνον τά σά, ἀλλά καί τά τῶν ἐν Μορέα ἀδελφῶν γράμματα κομίζουσί μοι. Ἡ τοῦ Παπανδρέα πρᾶξις πατριωτικὴ μὲν τοῖς γινώσκουσι τά μύχια, κατακρίνουσι δέ οἱ μὴ εἰδότες τόν ἄνδρα. Κρύφα ὑπερασπίζου αὐτόν, ἐν φανεροῦ δέ ἄγνοϊαν ὑποκρίνου, ἔστι δ' ὅτε καί ἐπικρίνε τοῖς θεοσεβέσιν

ἀδελφοῖς καί ἀλλοφύλοις. Ἰδίᾳ πράϋνον τόν Βεζύρην λόγοις καί ὑποσχέσειν· ἀλλά μή παραδοθῆτω εἰς λέοντος στόμα. Ἐσπασον οὖν ταῖς ἐμαῖς εὐχαῖς τοὺς ἀνδρείους ἀδελφούς, προτρέπων εἰς κρυψίνοιαν διὰ τόν φόβον τῶν Ἰουδαίων. Ἀνδρωθήτωσαν ὡσπερ λέοντες καί εὐλογία τοῦ Κυρίου κρατυνεῖ αὐτούς, ἐγγύς δ' ἔστι τοῦ Σωτῆρος τό Πάσχα. Αἱ εὐχαί τῆς ἐμῆς μετριότητος ἐπί τῆς κεφαλῆς σου, ἀδελφέ μου Ἡσαΐα. Γεώργοι ἀκαμάτως καί ὄλβια γεώργια δώσοι σοι ὁ Πανύψιστος».

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος συνιστοῦσε τόν ἀγώνα γιά τήν ἐλευθερία καί τόν ἐνίσχυε μέ κάθε μέσο. Ἦταν ἀποφασισμένος νά θυσιασθεῖ γιά τήν Πατρίδα. «Χρεωστοῦμεν», ἔλεγε, «νά ποιμαίνωμεν καλῶς τά ποιμνιά μας καί χρεῖας τυχούσης νά κάμωμεν, ὅπως ἔκαμεν ὁ Ἰησοῦς δι' ἡμᾶς διὰ νά ἡμᾶς σώσῃ...».

Σέ ἐπιστολή πού ἔστειλε πρὸς τόν Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανό, ἔγραφε·

«Συλλειτουργέ ἐν Χριστῷ καί λίαν ἀγαπητέ ἀδελφέ. Ἐλαβον τήν ἀπό 20 Ἀπριλίου ἐπιστολήν σου. Ἡ ἀπόφασίς μου περὶ μελετωμένης ἀνορθώσεως σχολῆς τῆς φιλάτης πατρίδος εἶναι τοιαύτη, ὡς ἰδική σας, ὅπως θέλης μάθει καί παρὰ τοῦ ἰδίου. Τό κιβώτιον τοῦ ἐλέους πρέπει νά ἐμψυχωθῇ. Καί τήν βουλήν τοῦ Κυρίου ἀνθρώπιναι δυνάμεις δέν δύνανται νά τήν μεταβάλουν. Γενηθήτω τό θέλημά Του».

Κάτω ἀπό τή λέξη «σχολήν» ὑπονοοῦσαν τήν Ἑλληνική Ἐπανάσταση. Οἱ Φιλικοί μάλιστα ὀνόμασαν ἐπιστάτες τῆς σχολῆς τόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη Γρηγόριο καί τόν Πατριάρχη Ἱεροσολύμων Πολύκαρπο.

Ὅταν σέ μιά συνεδρίαση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὁ Μητροπολίτης Δέρκων Γρηγόριος προέτρεψε τόν Πατριάρχη νά μεταβοῦν στήν Πελοπόννησο γιά νά τεθοῦν ἐπικεφαλῆς τῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ Γρηγόριος ὁ Εὐ ἀπάντησε· «Καί ἐγώ ὡς κεφαλή τοῦ Ἔθνους καί ὑμεῖς ὡς Σύνοδος ὀφείλομεν νά ἀποθάνωμεν διὰ τήν κοινήν σωτηρίαν· ὁ θάνατος ἡμῶν θά δώσῃ δικαίωμα εἰς τήν Χριστιανοσύνην νά ὑπερασπίσῃ τό Ἔθνος ἐναντίον τοῦ τυράννου. Ἄλλ' ἂν ὑπάγωμεν μεῖς νά θαρρύνωμεν τήν Ἐπανάστασιν, τότε θά δικαιώσωμεν τόν Σουλτᾶνον ἀποφασίσαντα νά ἐξολοθρεύσῃ ὅλον τό Ἔθνος».

Ὅταν μερικοί προσπάθησαν νά τόν πείσουν νά φύγει ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη καί νά σώσει τόν ἑαυτό του, ὁ καλός ποιμένας ἀπάντησε·

«Μέ προτρέπετε εἰς φυγήν· μάχαιρα θά διέλθῃ τάς ρύμας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καί λοιπῶν πόλεων τῶν χριστιανικῶν ἐπαρχιῶν. Ἐγὼ ἐπιθυμεῖτε ὅπως ἐγώ μεταμφιεζόμενος καταφύγω εἰς πλοῖον ἢ

κλεισθῶ ἐν οἰκίᾳ οἰουδήποτε εὐεργετικοῦ ὑμῶν Πρεσβευτοῦ, ν' ἀκούω δέ ἐκεῖθεν πῶς οἱ δῆμιοι κατακρεουργοῦσι τόν χηρεύοντα λαόν. Οὐχί! Ἐγὼ διά τοῦτο εἶμαι Πατριάρχης, ὅπως σώσω τό ἔθνος μου, οὐχί δέ ὅπως θά θεωρήσωσιν ἀδιαφόρως πῶς πίστις αὐτῶν ἐξυβρίσθη ἐν τῷ προσώπῳ μου. Οἱ Ἕλληνες, οἱ ἄνδρες τῆς μάχης, θά μάχωνται μετὰ μεγαλυτέρας μανίας, ὅπερ συχνάκις δωρεῖται τήν νίκην· εἰς τοῦτο εἶμαι πεπεισμένος. Βλέπετε μεθ' ὑπομονῆς εἰς ὅ,τι καί ἂν μοῦ συμβῆ. Σήμερον (Κυριακήν τῶν Βαΐων) θά φάγωμεν ἰχθεῖς, ἀλλά μετὰ τινος μέρας καί ἴσως καί ταύτην τήν ἐβδομάδα οἱ ἰχθεῖς θά μᾶς φάγωσιν... Ναί, ἄς μή γίνω χλεύασμα τῶν ζώντων· δέν θά ἀνεχθῶ ὥστε εἰς τάς ὁδούς τῆς Ὀδησοῦ, τῆς Κερκύρας καί τῆς Ἀγκῶνος διερχόμενον ἐν μέσῳ τῶν ἀγνιῶν νά μέ δακτυλοδεικτῶσι λέγοντες· Ἴδού ἔρχεται ὁ φονεύς Πατριάρχης . Ἄν τό ἔθνος μου σωθῆ καί θριαμβεύσῃ, τότε πέποιθα θά μοῦ ἀποδώσῃ θυμίαμα ἐπαίνου καί τιμῶν, διότι ἐξεπλήρωσα τό χρέος μου... Ὑπάγω ὅπου μέ καλεῖ ὁ νοῦς μου, ὁ μέγας κληρὸς τοῦ ἔθνους καί ὁ Πατήρ ὁ οὐράνιος, ὁ μάρτυς τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων».

Ὁ Γρηγόριος ὁ Εὐ, ὁ φλογερός αὐτός Ἱεράρχης, ἀκολούθησε τό δρόμο του. Ἐσάρκωσε ὀλόκληρο τό ὑπόδουλο Γένος. Ἐπωμίσθηκε τό σταυρό του. Ἀνέβηκε τό γολγοθά του. Ἐδέχθηκε ραπίσματα, χλευασμούς, ἐμπτυσμούς καί τέλος τό θάνατο μέ ἀπαγχονισμό. Μπροστά στό Πατριαρχεῖο, τήν μέρα τοῦ Πάσχα τοῦ 1821, οἱ Τοῦρκοι ἐκρέμασαν τόν Πατριάρχη.

Στό ἔγγραφο τῆς καταδίκης του (τουρκιστί γιαφτάς), ἀναφέρεται αἰτία τοῦ ἀπαγχονισμοῦ του· «... Ἄλλ' ὁ ἄπιστος πατριάρχης τῶν Ἑλλήνων... ἐξ αἰτίας τῆς διαφθορᾶς τῆς καρδίας του, ὅχι μόνον δέν εἰδοποίησεν οὐδ' ἐπαίδευσεν τοὺς ἀπατηθέντας, ἀλλά καθ' ὅλα τά φαινόμενα ἦτο καί αὐτός, ὡς ἀρχηγός, μυστικός συμμετοχὸς τῆς Ἐπαναστάσεως... ἀντί νά δαμάσῃ τοὺς ἀποστάτας καί δώσῃ πρῶτος τό παράδειγμα τῆς εἰς τά καθήκοντα ἐπιστροφῆς των, ὁ ἄπιστος οὗτος ἔγινεν ὁ πρωταίτιος ὅλων τῶν ἀναφυσῶν ταραχῶν.

»Εἶμεθα πληροφορημένοι ὅτι ἐγεννήθη ἐν Πελοποννήσῳ καί ὅτι εἶναι συνένοχος ὅλων τῶν ἀταξιῶν, ὅσας οἱ ἀποπλανηθέντες ραγιάδες ἔπραξαν κατὰ τήν ἐπαρχίαν Καλαβρυτων...

» Ἐπειδή πανταχόθεν ἐβεβαιώθημεν περὶ τῆς προδοσίας του ὅχι μόνον εἰς βλάβην τῆς ὑψηλῆς Πύλης, ἀλλά καί εἰς ὄλεθρον αὐτοῦ τοῦ ἔθνους του, ἀνάγκη ἦτο νά λείψῃ ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἀπό τοῦ προσώπου τῆς γῆς καί διά τοῦτο ἐκρεμάσθη πρὸς σωφρονισμόν τῶν ἄλλων»⁵⁹.

Ένα χρόνο μετά τον απαγχονισμό και τη μεταφορά του τιμίου λειψάνου του από τον πλοίαρχο Μ. Σκλάβο στην Όδησσο της Ρωσίας, ο Ζακυνθινός ιερωμένος Οικονόμος Νικόλαος Κοκκίνης, μετέπειτα Αρχιεπίσκοπος Ζακύνθου, έφημέριος τότε του παλαιόφρατου ναού της Όδηγήτριας και φλογερότατος Φιλικός, ευαίσθητοποιημένος από τη θυσία του Πατριάρχη, συνθέτει Ακολουθία προς τιμήν του νέου Ιερομάρτυρος, κάτι που αποδεικνύει περίτρανα ότι ο Άγιος Γρηγόριος στή συνείδηση του Γένους κατέκτησε άμέσως με τό τιμιο αίμα του θέση Αγίου.

Τό 1871 Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἐθεώρησε ἐπιβεβλημένο νά μετακομίσει τό τιμιο λείψανό του ἀπό τήν Όδησσο στήν ἀπελεύθερη Ἀθήνα. Γιά τό σκοπό αὐτό συστάθηκε Ἐπιτροπή, στήν ὁποία συμμετεῖχαν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ζακύνθου Νικόλαος Βύ ὁ Κατραμῆς καί ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ἀβέρκιος Λ. Λαμπίρης, Αὐ Γραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Στήν Όδησσο ἀπεδόθησαν ἀπό τά μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς καί τούς ἐκεῖ ὁμόδοξους τιμές Αγίου στό ἱερό λείψανο τοῦ Αγίου Γρηγορίου. Κατά τήν Παννυχίδα μάλιστα, πού ἐτελέσθη ἐκεῖ κατά τήν μέρα τῆς μνήμης του, «ἐξεφώνησεν ἀπ' ἄμβωνος, κατ' ἐπίμονον τῶν ὁμογενῶν ἀπαίτησιν, λογύδιον ὁ Σεβασμιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ζακύνθου». Τό ἱερό λείψανο ἔφθασε στήν Ἀθήνα τήν 25ῃ Ἀπριλίου 1871, ὅπου οἱ Ἀθηναῖοι τοῦ ἐπεφύλαξαν πάνδημη ὑποδοχή. Μέ κατάνυξη καί ἀγαλλίαση ἐναπετέθη στὸν καθεδρικό ναό τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, ὅπου φυλάσσεται μέχρι σήμερα σέ περίβλεπτη λάρνακα.